

AUTORI NÓ:najvýznamnejšia trojica

Kannami (1333-1384) (alternatívna podoba jeho mena - *Kan'ami*)

Zeami (1364?-1444?) - Kannamiho syn

Komparu Zenčiku (1405-1470?), Zeamiho zať

potomkovia rodu Kanze

(Kannamiho ďalšie meno „Kanze“ si jeho potomkovia dali ako rodové meno)

Kanze Motomasa (?1401-1432) - Zeamiho syn

a Kannamiho potomkovia cez Zeamiho mladšieho brata

potomkovia rodu Komparuet al

Zeami a **Zenčiku** – okrem hier nó písali aj významné pojednania (*nógakuron* alebo „denšo“) o estetike nó, divadelnej teórii aj praxi, významné **umenovedné a filozofické zdroje**. **Zeami ich napísal 18, najznámejších Zenčikuových je 10. Sú písané súvekým jazykom 14. storočia a predstavujú stredovekú učeníu japončiny. (*Fúšikaden* je známy aj pod starším nepresným názvom „*Kadenšo*“.)**

nó

lyrická dráma, pôvodne označovaná ešte aj starovekým pojmom *sarugaku* – „opičie hry“: tento starobylý názov naznačuje, že pôvodne tu bola silná aj humorná stránka – spoločný pôvod s *kjógenom*. Nie je presne známe, kedy sa vážna tematika (*nó*) a komediálna tematika (*kjógen*) oddelili, ale vážna a distingvovaná nó sa pravdepodobne vyformovala až po polovici 14. storočia (Kannami a jeho generácia) a klasickú formu jej dal až Zeami.

TYPY ROLÍ

š(i)te – hlavná postava

cure – šiteho spoločník, druhá hlavná postava

waki – obyčajne pútnik, ktorého vystúpením sa hra začína

wakicure – wakiho spoločník

kokata – detská rola

(Existuje aj akási „dvoj-š(i)te-ovosť“, keď šite a cure sa vlastne v ničom nelíšia. Je to napr. u známej dvojice sestier v *Macukaze* (**ukázať výjav**))

MONOGURUI

„blaznenie“

Sumidagawa

DUCHOVIA

viera v duchov sa objavuje už v príbehoch *secuwa* v heianskom období (Nihon rjóiki, *Kondžaku monogatari*), kde sa prejavuje ako súčasť pôvodnej japonskej zbožnosti a súvisí s vierou v trvalé duchovné putá, ktoré sa nepretrhnú ani po smrti. V nó sa duch po smrti vracia, aby sa vysporiadal so svojou pozemskou minulosťou. Hry s touto tematikou sa označujú ako *mugen-nó* (hry snov a vidín).

Aj v stredovekej Európe sa bdelo nad čerstvým hrobom, aby sa presvedčila duša mŕtveho, že už na svete nemá čo hľadať.

HRY NÓ

(„jókjoku“ alebo „nóhon“)

delenie

podľa charakteru hlavnej postavy š(i)te
mugen-nó (nó snov a vidín) a *genzai-nó* (realistické)

podľa koncepcie predstavenia

júgen (s „klasickým pôvabom“) a *hijúgen* (neskoršie, bez *júgenu*)

dnes poznáme asi **3000 hier** – ca **250** je *genkókjoku* = repertoár „v súčasnosti hraných hier“. Tieto sa delia na 5 skupín:

5 SKUPÍN a tradičná zostava predstavenia GOBANDATE

((DEMO))

(1.a. Okina: prastarý scénický útvar, zrejme pôvodný typ rituálneho tanca, z ktorého sa nó vyvinula. Skladá sa z Okina + Sanbasó)

1. (b.) Waki-nó
+ 1. kjógen
2. Šura-nó
+ 2. kjógen
3. Kazura-nó
+ 3. kjógen
4. Jonbanme-mono
+ 4. kjógen
5. Kiri-nó
+ cuke-šúgen (záverečná modlitba)

((kDEMO))

Poradie v programe s viacerými hrami nie je náhodné ani ľubovoľné, ale riadi sa tradíciou piatich skupín hier („*gobandate*“). Pri úplne najoficiálnejších predstaveniach, napríklad v slávnostnom období Novoročných sviatkov (*Ošógacu*) alebo v prípade posväcovania nového divadla, predstavenie otvára prastarý scénický útvar Okina („Starec“), ktorý sa zachoval ešte pred čias sformovania nó. Tancujúca postava starca v ňom symbolizuje dobroprajné božstvo, udeľujúce svoju milosť a priazeň zemi a národu. Inak sa predstavenia začínajú priamo hrou z Prvej skupiny (*Waki-nó*), ktorá predstavuje slávnostné a dobroprajné hry, pri ktorých sa zjavujú božstvá alebo sa hovorí o šťastí celého národa.

Druhú skupinu (*Šura-nó*) tvoria hry o bojovníkoch, čerpajúce námety hlavne z Rozprávania o rode Taira – často okrajové epizódy. Napr. **Acumori**.

V Tretej skupine (*Kazura-nó*) je hlavnou postavou žena.

Štvrtá skupina (*Jonbanme-mono*) pravdepodobne vznikla ako kategória „toho ostatného“, a Piatu skupinu (*Kiri-nó*), uzatvárajúcu oficiálny päťdielny program predstavenia, tvoria hry o zjaveniach rozličných démonov či buddhistických avatárov. Program často uzatvára aj citovo hlboká hra (napr. **Sumidagawa**), ktorá striktné nepatrí do Piatej skupiny.

5 SMEROV Š(I)TE

Kanze

Hóšó

Komparu
Kongó
Kita

TEXTY NÓ

najpoetickejšia japončina, skôr lyrická než dramatická
rytmus 7-5 zdedený cez širabjóši z imajó
dikcia rengy
dráma takto v jap. literatúre vyšla z poézie, kým na západe (Grécko) to bolo naopak!

Po tom, čo si nó získala obľubu, začali sa verejné predstavenia *kandžinnó*
Nó si získavala prestíž a poprední herci uznávané spoločenské postavenie

Sumidagawa – najprv nó. Potom Čikamacuova džóruri.

nie je to mugennó, takže nie je rozdelená na dve dejstvá
je to *genzainó*, tj. realistická hra (bez duchov)
je to *monogurui nó*, tj. hra s „blaznením“
autor: Kanze Motomoasa (Zeamiho syn)
najznámejšia nó, v Japonsku aj v zahraničí, zrejme aj kvôli všeobsiahlej téme lásky matky k dieťaťu
kvôli intenzívnemu prežívaniu smútku a zármutku bola táto nó v dobe edo (1600-1867) zakázaná v cisárskom aj v šógunskom paláci.

Motomasova *Sumidagawa* inšpirovala nespočet ďalších prepracovaní v rozličných žánroch rozprávačstva aj divadla (tzv. „sumidagawa-mono“): najznámejším prepracovaním je *džóruri* od dramatika m. Čikamacu Monzaemon (po r. 1700), ktorá bola vzápätí adaptovaná aj pre *kabuki*. Na Západe najznámejšie prepracovanie: v 1960. rokoch Benjamin Britten: *Curlew River* (v Anglicku).

DNEŠNÉ NÓOVÉ DIVADLÁ

najdôležitejšie:

Tókjó:

Štátne nóové divadlo *Kokuricu Nógakudó* (National Noh Theatre), v štvrti Jocuja smery Kanze, Hóšó a Kita majú v Tókjú každý svoje rodové divadlo (napr. *Kanze Nógakudó* v štvrti Šibuja – presťahovalo sa na Ginzu!

Kjóto

smer Kongó má svoje divadlo len v Kjóte (na západ od Cisárskeho paláca)
Kjóto Kanze Kaikan (kjótske divadlo smeru Kanze)
a mnoho iných divadiel. Hrá sa aj na dočasných scénach.

KJÓGEN

Brno: Malé divadlo kjógenu

kjogen.cz,

<https://www.facebook.com/groups/kjogen/?fref=ts>

<https://cs-cz.facebook.com/MaleDivadloKjogenu>

Vývoj nó: na západe: Yeats, Britten, Cheong.

W. B. Yeats:

prvý pokus na Západe o nápodobu nó: *At the Hawk's Well* (Pri jastrabej studni) 1916.

Benjamin Britten:

Curlew River (anglická parafráza nó Sumidagawa)

Anna A. Hlaváčová:

slovenská renesančná balada v nóovej javiskovej podobe: *Naša pani kňahne* 2000

Jannette Cheong:

Pagoda (premiéra v Londýne 2009) štýlovo čistá nó, len v anglickom jazyku

Nišino Haruo:

Jeanne D'Arc, nó pri príležitosti celofrancúzskych osláv jej výročia v r. 2012 (premiéra bude v máji 2012 v Paríži)

Ďalšie formy

Džórurihime monogatari

rozprávačstvo biwa heike (+ plektron) – Gion šódžu no kaze

https://www.youtube.com/watch?v=5HGe_MI3akM

sanšin

<https://www.youtube.com/watch?v=lkC7k2MHcYM&list=PLwnFCt2Y00wPiBPsnhJ7CULLeM9DZkGc>

šamisen

<https://www.youtube.com/watch?v=3AcfvBoHYB8>

gidajú

Na rozdiel od nó, dramatické žánre neskoršieho (pozdějšího) obdobia rozširujú epickú zložku. Klasické hry nó boli postavené na **LYRICKOM JADRE**, zaoberali sa náladou, hrdinovými spomienkami a pocitmi. Novoveké dramatické formy sú stále dlhšie a rozvíjajú základnú myšlienku do **širokých tematických pásiem**. Konkrétne to vidno na príkladoch, keď autori džóruri alebo kabuki okolo r. 1700 prebrali známu hru nó a urobili z nej niekoľkohodinové epicko-dramatické predstavenie.

Džóruri-hime (monogatari) *Rozprávanie o panne Číry Lazurit*

tiež „Džóruri-gozen“, „Džúnidan-zóši“ *12dielny zošit*

12dielna ľúbostná romanca, objavuje sa niekedy okolo r. 1500

Príbeh rozvíja jednu dejovú líniu z Heike-monogatari: dramatické osudy ľúbostného príbehu Umewakamarua a Džóruri-hime. Pod detským menom Umewakamaru sa skrýva Minamoto-no Jošicune, polobrat vodcu Minamotovcov m. Joritomo (neskoršieho prvého šóguna). V tomto rozprávaní vystupuje pod svojím detským menom, čo odráža jeho popularitu a legendu, ktorá sa v Japonsku vytvorila okolo jeho osoby – detské meno zdôrazňuje súcit s ním, keďže zomrel v mladom veku, zavraždený následkom úkladov zo strany jeho podozrievavého brata. Umewakamaruovou milou je Džóruri-hime („panna Číry Lazurit“), dcéra boháča z Jahagi.

Pôvodne bol zrejme napísaný ako literatúra pre čtetbu, ale veľmi rýchlo sa ho zhostili profesionálni rozprávači a zhudobnili ho na spievanie. Stal sa hlavnou súčasťou repertoáru *biwa-hóši* (slepí rozprávači s lutnou biwa). Neskôr sa tieto rozprávačské vystúpenia obohatili o prvok bábkohry (loutkohry) a veľkú biwu nahradil **nový exotický hudobný nástroj z Okinawy - ľahký a praktický sanšin**, ktorý v pojapončenej obmene dostal **japonský názov šamisen**. V 17. storočí sa z tohto spojenia spievaného prednesu a bábkohry vyformuje hlavný

smer bábkového divadla, ktorý dostane svoje označenie *džóruri* práve podľa tejto hlavnej postavy eposu.

Džóruri:

<https://www.youtube.com/watch?v=1qcBSAwQVpw>